

NOTÍCIA DE TRES MANUSCRITS LITÚRGICS ANTICS DE LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE LLEDÓ

MIQUEL S. GROS I PUJOL

Segons sembla, no s'ha conservat cap manuscrit litúrgic de l'antiga canònica de Santa Maria de Lledó, a l'Alt Empordà. Això almenys és el que pot deduir-se dels catàlegs de manuscrits publicats fins ara. I també per això tenen una certa importància les tres notícies que aquí reproduïm i comentem, tretes del volum IX dels *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta* del P. Jaume Pasqual, ara ms. 729 de la Biblioteca de Catalunya, i uns inventaris que es van fer dels béns mobles de la canònica, l'any 1587, pocs anys abans que fos secularitzada¹. Aquests textos ja són coneguts, i foren utilitzats, l'any 1931, per Pere Vayreda i Olivas en la seva excel·lent monografia de la canònica lleonesa, sense, però, dedicar un interès especial a les notícies que contenen sobre els tres manuscrits.

1. Martirologi-necrologi-regla de Sant Agustí

Totes les canòniques, tant les aquisgraneses com les agustinianes, així com les dels monestirs benedictins, tenien manuscrits amb les regles canòniques i monàstiques que havien de definir l'esperit i les observances de llurs comunitats. També tenien un martirologi on constaven, en versió força breu, les vides dels màrtirs i dels sants que calia commemorar a l'ofici de prima, dis-

¹ P. VAYREDA, *El priorat de Lladó i les seves filials*, Barcelona 1931, p. 242-255.

posades segons l'ordre de les celebracions de l'any litúrgic i, a més, disposaven del necrologi on ressenyaven els òbits dels membres de la comunitat i també d'altres persones, especialment els benefactors de la casa, que calia tenir presents en la commemoració anual de la seva mort.

Aquests tres textos podien presentar-se en volums separats o bé relligats formant un sol llibre. A més, al principi, els òbits més aviat s'escriuien en els marges del martirologi. Fou més tard que, a partir d'aquestes notes, es compongueren els necrologis pròpiament dits, independents del text base del martirologi, escrits en quaderns a part, units a un calendari, encara que generalment cosits després del mateix martirologi. El primer que coneixem que ja presenta aquesta disposició és el martirologi del monestir de Santa Maria de Serrateix, ara a la Biblioteca Reial de Copenhaguen, ms. Ny Kgl. Samling 1794, que sembla de mitjan segle XI. La canònica agustiniana de Sant Joan de les Abadesses compongué el seu necrologi independent del martirologi l'any 1235, segons es dedueix del manuscrit Vic, Bib. Epic., ms. 149², mentre que la catedral de Vic continuà l'antic ús de posar els òbits en els marges del martirologi d'Usuard, fins al final del segle XVI, manuscrit Vic, Arx. Cap., ms. 130, que ja és del segle XIV³.

La canònica de Lledó també tingué aquests textos, i per les notícies que en tenim eren en un sol volum que contenia alhora el martirologi amb òbits posats als seus marges, el necrologi independent, col·locat immediatament després del martirologi i la regla canonical de sant Agustí.

En l'esmentat inventari dels béns mobles de l'església de Lledó, fet en ocasió de la visita canònica encomanada a Jaume d'Agullana, ardiaca de Girona, com a delegat apostòlic, l'any 1587, en descriure els objectes que hi havia al cor, entre altres llibres litúrgics, s'esmenta "un llibre intitulat *Martirologi* o *Chalender*, en lo qual està escrita la regla de sant Agustí y molts aniversaris"⁴. Segons es pot deduir d'aquest text, l'ordre dels tres llibres que componien el volum era aquest: martirologi, regla de sant Agustí, i potser en últim lloc el necrologi, si l'expressió "molts aniversaris" s'hi referís. Per sort,

² J. GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, Barcelona 1934, p. 160-161.

³ J. GUDIOL, *Catàleg...*, p. 137-139.

⁴ VAYREDA, *El priorat...*, p. 254.

la notícia que en dóna el P. Pasqual, com veurem en el text que aquí mateix publiquem, és molt més concreta, i encara que no parla de la regla de sant Agustí, ens permet veure que el necrologi pròpiament dit anava immediatament posat després del martirologi, i que aquest també portava òbits escrits en els seus marges. L'ordre, doncs, de les tres parts del volum deu ser aquest: martirologi, necrologi i regla de sant Agustí.

Els dos textos no ens diuen res sobre quin tipus de martirologi contenia el volum de Lledó que comentem, si el d'Adó de Vienne del Delfinat o bé el d'Usuard, monjo de Saint-Germain-des-Prés, a París, ambdós escrits abans de l'any 875. És cert que el primer tingué molt més èxit durant els segles X-XIII en les nostres esglésies, com ho testimonien els exemplars encara conservats de les catedrals de Girona i de Vic⁵, però no es pot pas oblidar que el de la canònica de Sant Miquel d'Escornalbou, al Baix Camp, del final del segle XII, actualment a la Hispanic Society of America, a New York, ms. B 2715⁶, és un exemplar del d'Usuard.

Del contingut de l'anomenada "Regla de sant Agustí" tampoc no sabem res concret. Sota aquest nom genèric, com ha demostrat Luc Verheijen⁷, en la regla agustiniana per als homes normalment hi ha aquests quatre textos: el "Praeceptum", l'"Ordo monasterii", el "Praeceptum longius" i la "Regula recepta". Cal també tenir present que aquests textos van normalment acompanyats d'altres, com són, per exemple, el ritu d'ingrés dels novicis a la comunitat i comentaris d'Hug de Sant Víctor i d'altres prohoms del moviment canònic. Què contenia l'exemplar de Lledó? Mai no ho sabrem si el manuscrit s'ha perdut, però l'estudi de tots els altres exemplars conservats a Catalunya d'aquests conjunts de textos canònics ens oferirà pistes per a intuir-ho.

Com hem dit, el necrologi era doble: estava format per les notes marginals del martirologi i el text independent copiat en folis col·locats immediatament després del mateix martirologi. Aquí publiquem aquest text. És important per a conèixer els priors que regiren la casa, els priors dels priorats de Sant Tomàs de Riudeperes, a la plana de Vic, i de Santa Maria del Vilar, al Rosselló,

⁵ Girona, Arx. Cap., ms. 3, i Vic, Arc. Cap., ms. 128, 128B, i 129.

⁶ CH. B. FAULHABER, *Medieval Manuscripts in the Library of the Hispanic Society of America*, New York 1983, p. 114-115.

⁷ L. VERHEIJEN, *La Règle de Saint Augustin*, París 1967.

que en depenien, i els principals amics i benefactors que ajudaren la canònica. Les notícies sobre l'indret on reposen les restes dels difunts, lloc on calia fer l'absolta el dia de l'aniversari, també tenen el seu valor arqueològic. La numeració seguida del marge esquerra, la datació moderna posada entre parèntesis després de l'antiga i les referències que remeten d'una notícia a l'altra quan són iguals, són afegitons fets per a poder citar el text amb més facilitat.

f. 248 NECROLOGI DE SANTA MARIA DE LLEDÓ

- 1 I nonas ianuarii (4-I)
Anno Christi MCCLXVII, obiit Dompnus Raymundus huius ecclesie prior sextus.
- 2 Die tertia februarii (3-II)
1609, obiit Hieronimus Garbi, prior huius ecclesie.
- 3 III nonas februarii (3-II)
Anno domini MCXV, obiit Reverendus Pater Dominus Dompnus Iohannes, prior primus et fundator huius ecclesie, cuius anniversarium debet fieri crastina die post festum Purificationis Beate Marie. Iacet subtus cimbala.
- 4 II idus februarii (4-II)
Anno domini MCCXCII, obiit Petrus de Gallinariis, miles qui dimisit suum anniversarium, *et cetera*. Iacet in tumba de Galiners.
- 5 III kalendas martii (27-II)
Agitur commemoratio Dompni Geraldii, viri religiosi, prioris secundi, pro cuius anima celebratur missa in altare Sancte Marie de mane, cuius fiat anniversarium. Iacet subtus cimbala.
- 6 Kalendas martii (1-III)
Obiit Guillelmus de Benevivere, miles socius noster. Iacet in tumba de Biure.
- 7 Nonas martii (7-III)
Anno domini MCCCXXVIII, obiit Dompnus Raymundus de Palaciolo, prior IX huius ecclesie, qui dimisit suum anniversarium fieri super census hospitii Bernardi de Letone. Iacet subtus cimbala.
- 8 XIII kalendas aprilis (20-III)
Obiit Arnaldus de Curtibus, canonicus et prepositus Sancti Thomae, qui dimisit suum anniversarium super duabus migeriis tritici quas emit apud Ficulneas super duos ortos, et detur cuilibet canonico et clerico sex denarios. Iacet in tumba canonicorum.
- 9 III idus aprilis (11-IV)
Obiit Dompnus Iacobus de Valgornera, prior huius ecclesie, cuius fiat anniversarium.
- 10 VII idus iunii (7-VI)
Anno domini MCCLXXII, obiit Berengarius de Romano, VII prior huius ecclesie. Iacet in tumba de Ledon.
- 11 X kalendas iulii (22-VI)
Obiit Lobetus de Villari, baiulus huius ecclesie, qui dimisit, *et cetera*.
- 12 II idus iulii (14-VII)
Anno domini MCCCXLVIII, obiit Dompnus Raimundus de Biure, prior X huius ecclesie, qui dimisit suum anniversarium super rendam quam emit a Guillelmo de Orsallo in loco de Fontefrigido. Iacet in tumba de Biure. (cf. n. 35) / f. 248v./

NOTÍCIA DE TRES MANUSCRITS LITÚRGICS ANTICS DE LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE LLEDÓ

- 13 XVII kalendas october (15-IX)
Obiit Dalmacius de Pontonibus, miles et doctor legum, *et cetera*.
- 14 X kalendas october (27-IX)
Obiit Bernardus de Avinione, miles socius noster. Iacet in tumba versus plateam, ante ianuam *monasterii*.
- 15 VIII kalendas october (24-IX)
Anno domini MCCCIV, obiit Dompnus Berengarius de Pontonibus, prior VIII huius ecclesie. Iacet in tumba de Pontonibus, ante ianuam ecclesie. (cf. n. 47).
- 16 VIII kalendas december (24-XI)
Obiit Dominus Guillelmus, dei gratia episcopus Gerundensis <apar diu així, pues casi nos coneix>, et frater huius ecclesie, qui dimisit suum anniversarium. Non iacet hic. Anno domini MCCXLV. (cf. n. 48).
- 17 VI kalendas december (26-XI)
Anno domini MCCXVIII, obiit Dompnus Arnaldus de Hospitali, prior IIII huius ecclesie, qui dimisit suum anniversarium. (cf. n. 49).
- 18 IIII kalendas december (28-XI)
Obiit Bernardus de Carraria, qui fuit canonicus huius ecclesie et prepositus de Robore, qui dimisit pro suo anniversario *annuatim faciendo in hac ecclesia V solidos barchinonenses super mansum de Podiodaval de Cerira, qui dividatur equis partibus inter canonicos sacerdotes et sacerdotes commensales huius ecclesie, per manum helemosinarii huius ecclesie. Non iacet hic.* (cf. n. 52).
- 19 VII idus december (7-XII)
Obiit Uvalgarius de Pontonibus, *archidiaconus elenense, huius ecclesie socius et amicus. Non iacet hic.*
<Això és el necrologi a part, immediatament del Martyrologi, pero en est se continuan també alguns obits que notaré. Falta molt en dit Martyrologi, de manera que comença lo primer full per V kalendas maii (25-IV)>
- <En lo marge:>
- 20 VI nonas maii (2-V)
Obiit Dompno Arnaldus de Colle, prior tertius huius ecclesie. Ipso die obiit Petrus huius ecclesie canonicus.
- 21 IV nonas maii (4-V)
Obiit Jandredus de Cartella, camerarius *monasterii de Corniliano de Confluentis, socius noster.*
- 22 V idus maii (13-V)
Et fiat anniversarium Reverendi Francisci Bas, Sacre Theologie Doctor, prioris huius ecclesie. <Aixo se pereix en altres actas> (cf. n. 40).
- 23 III idus maii (13-V)
Obiit Berengarius Gaufredi, huius ecclesie canonicus. Eodem die obiit Raimundus Costa, sacrista de Borraciano, cuius fiat anniversarium. / f.249./
- 24 Idus maii (15-V)
Obiit Raimundus de Palaciolo de Bauleria, miles, *et cetera*.
- 25 XI kalendas iunii (22-V)
Obiit Stephanus Raphaelis, canonicus huius *monasterii et prepositus Sancti Thome, cuius fiat anniversarium.*

- 26 III nonas iunii (3-VI)
Obiit Benedictus de Oliveda, sacrista huius ecclesie, cuius <fiat> anniversarium. Iacet inter tumbam prioris de Pontons et tumbam Guillelmi de Curtibus.
- 27 II nonas iunii (4-VI)
Obiit Dompna Anglesia de Crexello, cuius fiat anniversarium.
- 28 VII idus iunii (7-VI)
Obiit Venerabilis Andreas <Iletra mes moderna> de Curtibus, prepositus Sancti Thome, cuius fiat anniversarium. Habetur super duobus viridariis que sunt in villa Figueriis, et faciunt 7 solidos inter ambos.
- 29 IIIII idus iunii (10-VI)
Obiit Dompnus Berengarius de Romaniano, huius ecclesie prior VII, cuius fiat anniversarium. 1272. <Açó lletra, o xifras molt modernes>. (cf. n. 10).
- 30 III idus iunii (11-VI)
Obiit Guillelmus Guallinarius, archidiaconus Terraconensis, cuius fiat anniversarium, *et cetera*.
- 31 III idus iunii (11-VI)
Obiit dompnus Bernardus de Palaciolo, canonicus huius ecclesie, et prepositus de Villari.
- 32 II idus iulii (14-VII)
Obiit venerabilis Bernardus Paschalis, canonicus et camerarius huius ecclesie.
- 33 Idus iulii (15-VII)
Obiit Matheus <Iletra més moderna> Anglade, huius ecclesie canonicus et prepositus Sancti Thome.
- 34 III idus iulii (13-VII)
Obiit (erunt) Arnaldus de Montebosono et Iohannes Cardona, canonici huius ecclesie. <De lletra més moderna, continua:> Hic de Montebosono fundavit monasterium Sancti Martini Çacosta Gerunde.
- 35 II idus iulii (14-VII)
Obiit Raymundus de Biure, huius ecclesie prior X, cui fiat anniversarium (cf. n. 12)
- 36 X kalendas augusti (23-VII)
Obiit Petrus, prepositus Sancti Thomae et canonicus huius ecclesie.
- 37 III kalendas augusti (29-VII)
Obiit Reverendus Dompnus Ant <h> onius Agulana, dei gratia prior XIII huius monasterii, cuius fiat anniversarium.
- 38 III kalendas augusti (30-VII)
Obiit Iacobus de Rieria, prepositus Sancti Thomae, canonicus huius ecclesie.
- 39 II kalendas augusti (31-VII)
Obiit Petrus Verdagerii, canonicus et candelarius maior huius monasterii.
- 40 III idus augusti (11-VIII)
Obiit dompnus Franciscus Bas, Sacre Theologie Doctoris, prior XXI, cuius fiat anniversarium, *qui heredes huius ecclesie instituit*. (cf. n.22)
- 41 V kalendas september (28-VIII)
Obiit Raymundus Orula, prepositus de Villari et canonicus huius ecclesie.
- 42 III nonas september (3-IX)
Obiit Bernardus de Curtibus, prepositus Sancti Thomae, et Guillelmus de Pulchropodio, canonicus huius ecclesie.

NOTÍCIA DE TRES MANUSCRITS LITÚRGICS ANTICS DE LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE LLEDÓ

- 43 Nonas september (5-IX)
Obiit Reverendus Dompnus Bartholomeus Fuster, dei gratia prior XV huius monasterii, cuius fiat anniversarium.
- 44 XVII kalendas september (16-VIII)
Obiit Dalmatius de Pontonibus, miles et doctor legum, cuius fiat anniversarium. Ipso die obiit Berengarius de Jonquerio, canonicus huius ecclesie et prepositus Sancti Thome.
- 45 VIII kalendas october (24-IX)
Obiit Guillelmus de Garriganis, canonicus huius ecclesie et prepositus de Villari.
- 46 kalendas october (1-X)
Obiit Arnaldus de Benevivere, canonicus huius ecclesie et prepositus Sancti Thome.
- 47 III nonas october (5-X)
Obiit Arnaldus Adalberti, episcopus Carchassensis, qui fuit canonicus huius ecclesie.
- 48 III idus october (13-X)
Obiit Petrus Serra, huius ecclesie canonicus et prepositus Sancte Marie de Villari. /f.249v/
- 49 XIII kalendas october (19-IX)
Obiit dompnus Berengarius de Pontonibus, huius ecclesie prior VIII, cui fiat anniversarium. (cf. n. 15)
- 50 VIII kalendas december (24-XI)
Obiit dompnus Guillelmus episcopus Gerundensis, cui fiat anniversarium. Ipso die obiit dompnus Guillemus de Lercio, huius ecclesie prior V. (cf. n. 16)
- 51 VI kalendas december (26-XI)
Obiit dompnus Arnaldus de Hospitali, huius ecclesie prior IV, cui fiat anniversarium.. (cf. n. 17)
- 52 IIII kalendas december (28-XI)
Obiit Bernardus de Carrario, prepositus de Robore. (cf. n. 18)
- 53 kalendas december (1-XII)
Obiit dompnus Petrus de Banquis, prior XII huius ecclesie.
- 54 VI idus december (8-XII)
Obiit Baudilius Pasqual, huius ecclesie canonicus, 1636.
- 55 X kalendas ianuarii (23-XII)
Obiit reverendus dominus Franciscus de Vallgornera, prior XVIII, anno 1564.

Com que el primer òbit registrat entre les notes dels dos obituaris és el de Joan, primer prior de Lledó, mort l'any 1115, –n. 3–, és lògic pensar que el martirologi fou escrit entre l'any 1090, data de la fundació de la canònica, i l'esmentat any 1115. I, a més, si tenim present que el prior Joan venia de la canònica de Santa Maria de Vilabertran*, també és permès d'imaginar-se que aquest i els altres manuscrits canònics de Lledó procedien de Vilabertran o,

* VAYREDA, *El priorat...*, p. 33.

almenys, que eren còpia dels d'aquesta casa. Tampoc no s'ha d'excloure que fos una còpia més tardana de l'exemplar primitiu, però sembla rar que una comunitat més aviat reduïda com sempre fou la de Lledó, hagués comptat amb cabals per a renovar el volum en els segles XIV-XV època en què pràcticament ja havia entrat en decadència. En principi, doncs, cal considerar aquest exemplar com un manuscrit d'entorn de l'any 1100.

Datar, ni que sigui hipotèticament, el necrologi independent del martirologi ofereix més dificultats. Aquests, com ja hem dit, acostumen a ser més tardans. Deu ser, però, posterior a l'any 1348, perquè la nota -n. 12-, relativa a l'òbit del prior Ramon de Biure, primerament fou escrita de manera més reduïda al marge del dia 14 de juliol del martirologi, -n. 35-, i després, augmentada, fou copiada al necrologi independent, -n. 12-, on es diu explícitament que morí en l'esmentat any 1348.

En redactar aquest segon necrologi, l'autor donà una bona mostra de la coneixença que tenia de la història de la casa, sobretot perquè assignà a cada prior el número que li correspon en el priorologi. El costum de fer-ho, però, a menys que es tractessin d'afegitons posteriors no assenyalats en la transcripció del P. Pasqual, ja devia ser normal al final del segle XII, perquè en l'òbit del prior Arnau Coll, n. 20, mort l'any 1196⁹, ja s'indica que fou el tercer prior de la casa.

El manuscrit d'aquest martirologi-necrologi continuà usant-se fins i tot després de la secularització de la comunitat de Lledó, feta l'any 1592¹⁰, perquè en el necrologi, l'any 1609, -n. 2-, encara s'hi inscrivé l'òbit del prior Jaume Garlí, l'any 1636, -n. 52-, s'hi anotà la mort del canonge Baudili Pasqual, i l'any 1637, -n. 114-, la del prior Francesc Bas. Curiosament, aquests dos últims òbits foren escrits en els marges del martirologi i no, com semblaria lògic, en el necrologi independent. També és curiós de fer observar que el nom d'aquest últim figura dues vegades en les notes del martirologi, en concret en el dia 11 de maig, -n. 22-, i en el dia 11 d'agost, -n. 40-. La primera deu referir-se, però, a algun aniversari que havia fundat en bé dels seus amics i familiars.

⁹ VAYREDA, *El priorat...*, p. 35.

¹⁰ VAYREDA, *El priorat...*, p. 70.

2. El “*Textus Evangeliorum*”

Aquest volum contenia el text dels quatre Evangelis, precedits d'un pròleg de sant Jeroni, i segurament també, com era normal en aquesta mena de volum, dels canons d'Eusebi de Cesarea, on s'indicava, posats en columnes, els llocs comuns dels tres Evangelis sinòptics i la seva relació amb l'Evangelí de sant Joan. Devia portar també un “*Capitulare Evangeliorum*” amb els inicis i el final del text evangèlic que calia llegir en cada missa, a fi que el diaca, abans d'iniciar la celebració, pogués identificar el passatge bíblic en el manuscrit. El P. Pasqual en fa aquesta descripció:

/f. 249v/

- 56 Any XLII regni Ludovici iunioris, à IIII kalendas Iunii, Ramon Bar...¹¹ de Llers dona à Arnal prior de Lledó, y à sa Iglesia certa heretat, etc. (29-VI-1179).
- 57 Any XXIX del regne de Lluís iunior, Arnal prior de Lledó, de consentiment de los canonges, dona una casa a Pere Capellà, perquè edifiquia un Hospital de Pobres. (1165-1166).
- 58 Estos dos instrumentos se llegeixen en los primers fulls de un Llibre de Evangelis en pergamí, y la exposició de ells de St. Geroni, ó molta part, y en los dos ultims fulls de dit llibre se llegeix les firmas originals:
- 59 Anno Domini Incarnationis MCXCVI, IV nonas madii, ego Arnaldus in Letonensi ecclesia prior electus, stans coram altari Beate Marie, fratribus eiusdem ecclesie presentibus, iuro secundum meum posse indemnitatem ecclesie in omnibus servare, et quod non faciam alienationem thesauri vel infeudationem de possessionibus ad eandem ecclesiam pertinentibus sine communi fratrum consensu, vel saltem sanioris partis, per Deum et hec Sancta. + Arnallus prior Letonensis ecclesie sss. Eg+o Guillelmus, abbas ecclesie Villebertrandi ss. Eg+o Guillelmus de Cirera ss. SSS. Arnaldus de Fonte qui rogatus testis (4-V-1196).
- 60 Anno Domini Incarnationis MCCXV, XVIII kalendas iulii, Ego Guillelmus in Letonensi ecclesia prior electus, stans coram, *et cetera*. Diu lo mateix que'l passat. Guillelmus prior ecclesie Letonis subscribo.
- 61 Anno Dominice Incarnationis MCCXXXVIII, VI idus december, Ego Raimundus in Letonensi ecclesie prior electus, stans coram, *et cetera*. Ego Raimundus prior ecclesie Letonis, subscribo + *et cetera*.
- 62 Anno MCCCCLVII, die vero XVIII mensis maddi. Rdms. in Christo Pater D.D. Michael episcopus Nyocensis, consecravit altare Beati Augustini monasterii Beate Marie de Letone, y concedi XL dies de indulgencia perpetua en lo dia de la dedicació de dit altar.¹²/f. 250/

¹¹ L'enquadrernació dels folis del volum impedeix llegir les últimes lletres d'aquest nom.

¹² Sobre la consagració d'aquest altar, vegeu VAYREDA, *El priorat...*, p. 252, nota 2.

63 Anno Domini MDXV, III kalendas maii, ego Iohannes Georgius de Sitjar, canonicus Sedis Gerunde, auctoritate apostolica commendatarius perpetuus presentis monasterri, stans coram altari Beate Marie de Letone, *et cetera*, com les altres.

En la descripció del P. Pasqual segueixen resums d'altres documents que no hem copiat perquè no queda ben clar si es trobaven copiats en el mateix manuscrit. De fet no són juraments prestats pels priors en prendre possessió del seu càrrec.

D'aquest valuós volum, per sort, en tenim un altra descripció en l'inventari, fet l'any 1587, del tresor del monestir. En iniciar la descripció dels objectes de plata es diu:

*“Un test de fust cubert ab laune de plata en la una part tant solament. En dit test són los imàgens següents, també de plata y de bulto sobredaurats; ço és: la image de Christo crucificat y de Nra. Senyora y st. Joan y lo sol y la lluna y la image o figura de Déu lo Pare ab quatre evangelistes.”*¹³

En aquesta descripció ja s'indica que el volum era un “Test”, és a dir, un veritable “Textus Evangeliorum”, i com que es fa difícil de creure que la canònica de Lledó hagués tingut dos volums amb el mateix contingut, és lògic pensar que es tracta del mateix manuscrit esmentat pel P. Pasqual.

Les cobertes del volum eren de fusta recoberta amb planxes d'argent daurat. En una de les tapes, que devia ser la de davant, com en tots els “Textus”, hi havia la Crucifixió de Jesucrist, posat entre la Verge Maria i sant Joan, amb el sol i la lluna en la part alta.

En l'altra tapa, seguint la tipologia clàssica d'aquesta mena de volums, hi havia Crist Pantocràtor, confós per l'autor de l'inventari amb “Déu lo Pare”, encerclat pels símbols dels quatre evangelistes.

Totes les figures eren de “bulto”, i com que el revestiment de plata s'havia perdut en una de les dues tapes, cal deduir que les imatges eren entallades en la mateixa fusta de les cobertes, detall que fa pensar en les precioses tapes del “Textus” que encara es conserva en el tresor de la Catedral de Girona, datables a la segona meitat del segle XII. És normal que els clergues de Lledó, segons les seves possibilitats, imitessin els canonges gironins.

¹³ VAYREDA, *El priorat...*, p. 249.

El volum, en els primers folis que inicialment havien quedat en blanc portava copiats dos documents del segle XII, pertanyents als anys 1165-1166 i 1179, <n. 56-57>, i en els dos últims folis, alguns priors, en prendre possessió del càrrec, signaren el jurament de defensar sempre els béns i drets de la casa i de no alienar-los ni infeudar-los sense el permís de la comunitat. El jurament es feia davant l'altar major de l'església, i el primer pertany al prior Arnau Hospital, que prengué possessió el dia 4 de maig de l'any 1196, dos dies després de la mort del seu antecessor Arnau Coll, n. 59. Totes aquestes dades permeten suggerir que el manuscrit segurament era de la segona meitat del segle XII. L'últim jurament és del prior Jordi Sitjar, que prengué possessió del càrrec l'any 1515, data en la qual el volum encara devia ser en ús, almenys per a aquesta cerimònia, -n. 63-.

3. *El Ritual del segle XIV*

El P. Pasqual també parla d'un Ritual del segle XIV que es conservava en l'antiga canònica de Lledó. Diu així:

f. 256v/

“En lo dalt citat Ritual antich, que lo menos es de principi del segle XIV, se llegeix quasi in medio:

He sunt festivitates que in omnibus ecclesiis nostri episcopatus ad colendum pronunciantur: Nativitas Domini per 4 dies, Resurrectio Domini per 3 dies et Penthecosten per tres dies. Colitur Circumcisio Domini, Epiphania Domini, Ascensio Domini, omnium solemnitatum Beate Marie et 12 apostolorum et evangelistarum, et Beati Ioannis Baptiste et Sancte Mariae Magdalenae et Transfiguratio Domini, et Inventio Sancte Crucis, et Exaltatio, et festivitas Omnium Sanctorum, et Passio Imaginis Domini, et Sancti Martini, et Beati Nicolai. Hae omnes debent pronunciarì ad colendum unaqueque plebs festivitatem, et dedicationem suae ecclesiae.

En lo cos de dit Ritual se troba la festa de St. Thomas de Aquino, y al ultim (añadit) continua una resolu/f. 257/ció capitular en que Ramon prior y sos canonges resolen celebrar de St. Thomas de Aquino al rito doble y 9 lliçons. Fet a 5 de mars 1371 (junt amb St. Romà).”

El text reproduït pel P. Pasqual deu ser tret d'alguna resolució sinodal gironina copiada en un foli del mig del manuscrit que originàriament devia haver quedat en blanc. En primer lloc s'hi mana als rectors anunciar públicament les properes celebracions de Nadal, de Pasqua i de la Pentecosta. Devien fer-ho més o menys, com encara es manava en el Ritual de la Tarraconesa publicat l'any 1934, en les misses dels diumenges anteriors. El detall curiós es

que la celebració del dia de Nadal havia de ser anunciada als feligresos “per 4 dies”, que segurament són les quatre dominiques d’Advent, mentre que les altres dues festes només han de ser anunciades tres diumenges abans. Segurament cal posar en aquest decret i en altres paral·lels dels altres bisbats catalans l’origen de les admonicions en català per a preparar les celebracions de les grans festes de l’any litúrgic, que persistiren gairebé fins als nostres dies, d’acord amb l’esmentat ritual tarragoní.

Aquestes tres grans festes, i totes les altres esmentades en el text, han de tenir un culte especial –*colitur*, diu el text–. Com que el text també diu que han de ser anunciades al poble –*debent pronuntiari ad colendum*– es pot deduir que són considerades com a dies de precepte, amb obligació de participar a la celebració eucarística parroquial i abstenció de treball públic.

Aquest text, com hem dit, podria pertànyer a algun decret sinodal del bisbat de Girona que no hem sabut identificar. En el seu contingut, però, és molt semblant al capítol “Quae festa debeant coli” del concili provincial de Tarragona celebrat l’any 1242 per l’arquebisbe Pere d’Albalat, en el qual participà Ramon d’Albucià, ardiaca de Girona, com a delegat del bisbe Guillem de Cabanelles ¹⁴.

El P. Pasqual també recorda que en el Ritual es parla de la festa de sant Tomàs d’Aquino, introduïda al calendari de la canònica de Lledó, o almenys ascendida a festa de ritu doble amb nou lliçons, per una resolució capitular del dia 5 de març de l’any 1371. El text deixa entreveure que es tracta de l’ofici propi del sant, i això segurament suposa haver introduït tot un quadern al cos del manuscrit, sense indicar amb precisió on era col·locat. Com que el sant fou canonitzat l’any 1323, el quadern havia de ser posterior a aquesta data. La resolució capitular referent a aquest canvi litúrgic, en canvi, com diu el P. Pasqual, era copiada al final del volum. L’al·lusió a sant Romà, molt probablement el màrtir d’Antioquia commemorat el dia 18 de novembre, que té tant esglésies dedicades a Catalunya. Per la manera d’expressar-se és lògic pensar que un i altre, sant Tomàs i sant Romà, veieren augmentada la seva categoria litúrgica conjuntament.

Tot i lamentant la més que segura desaparició dels tres manuscrits litúrgics anteriorment esmentats, cal agrair al P. Pasqual que n’hagi conservat el record i part del seu contingut.

¹⁴ J.M. PONS GURI, “Constitutiones Conciliares Tarraconenses (1229-1330)”, a *Analecta Sacra Tarraconensis*, 47 (1974), p. 110.